

Instytut Pamięci Narodowej - Archiwum

<https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/edukacja-1/wystawy/13766,Stan-wojenny-spojrzenie-po-20-latach.html>
27.02.2026, 11:30

Stan wojenny - spojrzenie po 20 latach

11 grudnia 2001 roku Prezes IPN prof. Leon Kieres, wraz z wiceprezesami – prof. Witoldem Kuleszą i Januszem Krupskim, dokonał, w siedzibie białostockiego oddziału IPN, otwarcia wystawy „Stan wojenny – spojrzenie po 20 latach”, przygotowanej przez OBEP w Białymstoku. Wernisażowi towarzyszyła sesja naukowa przedstawiająca najnowszy stan badań dotyczący problematyki lat 1981-1983.

Wystawę rozpoczyna część poświęcona półtorarocznemu istnieniu „Solidarności”. Przedstawiono rozkwit działalności społecznej związku - obchody uroczystości patriotycznych, narodowych rocznic, dotąd zakazanych, święcenie sztandarów „Solidarności” białostockich zakładów pracy. Interesujące są zwłaszcza fotografie z kolekcji dotąd nie publikowanych, autorstwa Tadeusza Ugniewskiego i Piotra Sawickiego.

13 grudnia 1981 r. symbolizuje fotografia Wojciecha Jaruzelskiego wygłaszającego telewizyjne przemówienie. Zasadniczy trzon wystawy dotyczy samego stanu wojennego i przedstawia dokumenty oraz fotogramy na panelach i postumentach.

Duża część archiwaliów prezentowanych na wystawie pochodzi ze zbiorów Archiwum Archidiecezji w Białymstoku. Jest to pierwsza publiczna prezentacja tych zbiorów. Podkreślono doniosłą rolę Kościoła w stanie wojennym, niesienie pomocy internowanym i ich rodzinom, podtrzymywanie oporu społecznego i trwania z godnością. Wystawa dokumentuje działalność dwóch kapłanów Ziemi Białostockiej - ks. Jerzego Popiełuszki, którego eksportacja zwłok po sekcji dokonanej w listopadzie 1984 r. w białostockiej Akademii Medycznej, zgromadziła dziesiątki tysięcy białostoczan i księdza Stanisława Suchowolca, który zginął w niewyjaśnionych okolicznościach 30 stycznia 1989 r. W świetle archiwaliów widać rolę działań ś.p. biskupa dr. Edwarda Kisiela, ówczesnego ordynariusza archidiecezji, jego zatroskanie o internowanych. Na wystawie było eksponowane m.in. pismo datowane 24 grudnia 1982 r. w sprawie przekazania opłatków wigilijnych osobom internowanym do więzienia w Białymstoku oraz szereg pism wystosowywanych do władz ośrodków odosobnienia z prośbą o przekazanie paczek żywnościowych więźniom oraz spisy i kartoteki rodzin osób internowanych, sporządzone przez kurie.

Internowanym i represjom stanu wojennego była poświęcona większa część wystawy. Oprócz dokumentów sądowych, decyzji o internowaniu, odcenzurowanej korespondencji osób zatrzymanych, kopert ze stemplami okolicznościowymi wykonanych własnoręcznie przez zatrzymanych, zostały zgromadzone osobiste pamiątki internowanych wykonane w więzieniach. Dzięki uprzejmości prywatnych osób, skupionych w Klubie Więzionych i Represjonowanych w Białymstoku, udało się przedstawić unikalne obiekty. Są to m.in. ramki z chleba, wykonane przez więźniów, w które oprawiono obrazki Matki Bożej z Dzieciątkiem, krzyżyk drewniany, różaniec, pocztówka rysowana długopisem przez architekta Andrzeja Chwaliboga, grypsy więziennicze, kalendarz więzienny, wykonany przez

Zofię Samsonowicz - aresztowaną i sądzoną w procesie studentów białostockich w 1982 r. Na uwagę zasługują także dwie wyjątkowe pamiątki wykonane przez internowanych. Jedna z nich, to Iniany ręcznik wykonany w Ośrodku dla Internowanych w Mielęcinie w 1982 r. przez Jana Besztę-Borowskiego - przywódcę NSZZ RI Solidarność Regionu Białystok, z tekstem „Roty”, wizerunkiem krzyża i orła w koronie i podpisami osób przebywających w celi. Drugi to obraz, wykonany ołówkiem kopiowym na chustce do nosa, przedstawiający ukrzyżowanego Chrystusa z napisem „Solidarność”. Archiwalia i osobiste pamiątki są uzupełnione fragmentami tekstów relacji zebranych przez pracowników OBEP, dotyczących momentu internowania i oporu społecznego. Jednym z najbardziej poruszających eksponatów jest zeszyt szkolny do j. polskiego z wypracowaniem syna internowanego Lecha Feszlera z Zambrowa (senatora RP w latach 1997-2001) opisujący przeżycia dziecka związane z uwięzieniem ojca.

Po raz pierwszy zaprezentowane zostały materiały WUSW w Białymstoku i UOP w Białymstoku ze zbiorów OBUiAD IPN Białystok. Są to m.in. przedmioty zatrzymane podczas rewizji i przeszukań (np. matryce ulotek wykonane przez Jana Besztę-Borowskiego), a także informacje o sposobach inwigilacji środowisk opozycyjnych.

Poprzez dokumenty, fotografie, fragmenty tekstów relacji, wystawa ilustruje najważniejsze problemy historii stanu wojennego, zaś sposobem aranżacji przybliża nastrój lat 1980-1989. Biżuteria patriotyczna, znaczki okolicznościowe, pocztówki, ulotki wyeksponowane w gablotach dopełniają całości.